

Voor
leerlingen
vanaf het
2^e middelbaar

BUILDING BRIDGES

Een lespakket rond inclusief
samenleven in diversiteit

FICHE 0: Introductie

Waarom dit educatief materiaal?

Met de toenemende diversiteit op scholen en in de samenleving, groeit ook de behoefte aan toegankelijke lestoos om op een genuanceerde manier het gesprek aan te gaan over identiteit, diversiteit, vooroordelen, racisme en inclusie. Deze actuele thema's brengen soms ongemakkelijke gevoelens boven: bij sommigen een voortdurende stress als gevolg van alledaagse discriminaties, anderen zijn bezorgd om zelf te discrimineren en aarzelen daarom om het gesprek aan te gaan.¹

Ook leeft bij sommigen de angst voor sociale verandering en het verlies van privileges. Dat alles maakt het niet gemakkelijk om deze onderwerpen aan te kaarten, maar toch is het **belangrijk** ze niet te vermijden in je klas.

Het gesprek aangaan, heeft tal van voordelen. Leerlingen krijgen bijvoorbeeld een **dieper inzicht** in begrippen die sterk aanwezig zijn in het actuele maatschappelijke debat. Het zorgt ook voor een verdere **bewustwording van bepaalde structurele mechanismen** in de maatschappij waarmee we allemaal geconfronteerd worden. Het geeft leerlingen houvast om fenomenen die ze zien, beter te begrijpen en zich bewust te zijn dat ze mee **kunnen bijdragen aan verandering** in de samenleving. Tot slot kan je, door de dialoog aan te gaan rond deze thema's, binnen je klas bouwen aan een **veilige ruimte** waarin negatieve ervaringen met discriminatie en racisme erkend en gedeeld kunnen worden.

Wie zijn wij?

Voor dit lespakket bundelden Caritas International en Sankaa vzw hun krachten. Het vertrekpunt was een eindrapport dat **Sankaa vzw** in 2022 publiceerde in het kader van hun onderzoek naar de racisme-ervaringen van mensen met Afrikaanse roots in Vlaanderen (rapport '[Racisme Ontrafeld](#)'²). Dit onderzoek werpt licht op de diepgewortelde aanwezigheid van discriminatie in verschillende aspecten van de samenleving, ook in het onderwijs. Sankaa streeft naar een samenleving waar wederzijds respect, gelijkwaardig burgerschap, verbondenheid en inclusie realiteit zijn. Maar deze inclusieve

maatschappij realiseren, kan alleen maar samen. Vandaar het belang om in het publieke debat, en dus ook op scholen, ruimte te bieden aan de stemmen van mensen die direct geconfronteerd worden met discriminatie en racisme. Dit lespakket wil bijdragen aan deze doelstelling.

Caritas International biedt steun aan vluchtelingen en verdedigt hun recht op materiële, sociale en juridische hulp. De organisatie gelooft sterk in het belang van een inclusieve samenleving waar nieuwkomers zich welkom, ondersteund en geaccepteerd kunnen voelen. Het educatieteam ontwikkelt diverse lestoos voor leerkrachten om met hun leerlingen in gesprek te gaan rond de onderwerpen migratie, vluchtelingen en diversiteit, met als uiteindelijk doel bij te dragen aan een meer solidair en inclusief klimaat op school en in de samenleving.

Opbouw en inhoud van het lespakket

Het pakket is opgedeeld in **drie "delen"** met verschillende oefeningen. Telkens vormt de eigen leefwereld van de leerlingen het vertrekpunt en worden concrete en ervaringsgerichte oefeningen afgewisseld met verdiepende klasgesprekken. De oefeningen bouwen op elkaar verder, maar het is ook mogelijk om een selectie te maken in functie van de beschikbare lestijd en de voorkennis van je leerlingen.

Het **eerste deel** (fiche 1) kan je inzetten vanaf het tweede middelbaar, mits je leerlingen voldoende spreekdurf hebben en zich kunnen inleven in anderen. **Deel twee** (fiche 2) is gericht op leerlingen vanaf het derde middelbaar en **deel drie** (fiche 3) op leerlingen vanaf het vijfde middelbaar. Je kan de inhoud dus spreiden over verschillende jaren, eventueel in samenwerking met collega's. Op deze manier kan je werken aan een geleidelijke ontwikkeling van vaardigheden en inzichten bij je leerlingen.

Overweeg ook om samen te werken met collega's van andere vakken. De thema's identiteit, vooroordelen, racisme en omgaan met diversiteit komen namelijk aan bod in de leerplannen burgerschap, mens & samenleving, godsdienst, zedenleer, humane vakken, ... Een overzicht van de leerplandoelen die in dit lespakket aan bod komen, vind je in fiche 4.

¹ Taspinar, B. (2015). Racisme en psychologische effecten op het kind. <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/12/2015-Birsen-Taspinar-psychologische-effecten-van-racisme.pdf>

² Sankaa vzw, 2022. [Racisme Ontrafeld](https://sankaa.be/projecten/racisme-ontrafeld-eindrapport/). <https://sankaa.be/projecten/racisme-ontrafeld-eindrapport/>

FICHE 0: Introductie

- ♦ Waarom dit lespakket en voor wie?
- ♦ Opbouw en inhoud van het lespakket
- ♦ Tips bij het aanbrengen van deze thematiek
- ♦ Begrippenlijst

FICHE 1: Ik & de anderen

(INTER)PERSOONLIJK NIVEAU

OVER: meervoudige identiteit, vooroordelen en wat ons verbindt

DUUR: 2 à 3 uren

ACTIVITEITEN:

1. Identiteitscirkel (50')
2. Stickeroefening vooroordelen (50')
3. Inlevingsspel: all that we share (30')

DOELGROEP: vanaf 2e middelbaar

FICHE 2: Bruggen bouwen in de samenleving

MAATSCHAPPELIJK NIVEAU (inclusie en exclusie)

OVER: discriminatie en racisme, hoe reageren, hoe bouwen aan een inclusieve maatschappij

DUUR: 2 à 3 uren

ACTIVITEITEN:

1. Dilemma 1: wat zou je doen als? (20')
2. Klasgesprek: discriminatie en racisme in drie vragen (15')
3. Dilemma 2: wat zou je doen als? (20')
4. Individuele opdracht 'het poppenexperiment' (30')
5. Klassikale afsluit (20')

DOELGROEP: vanaf 3e middelbaar

FICHE 3: Iedereen vertegenwoordigd?

MAATSCHAPPELIJK NIVEAU (representatie en beeldvorming)

OVER: representatie en beeldvorming in de media

DUUR: 2 uren

ACTIVITEITEN:

1. Diversiteitsscan van de media (60')
2. Klasgesprek (30')

DOELGROEP: vanaf 5^e middelbaar

FICHE 4: Leerplandoelen

- ♦ Gerelateerde leerplandoelen Katholiek Onderwijs
- ♦ Gerelateerde leerplandoelen GO! Onderwijs

Aan welke doelen kan je werken?

Het lespakket wil een **reflectieproces** op gang brengen en een **open en veilige dialoog** stimuleren, zodat leerlingen **meer competent worden in het omgaan met diversiteit**, zowel op school als in de samenleving. Daarnaast wil het hen meer bewust maken van ongelijkheden in de samenleving en van het belang van inclusie en verbinding.

Welke doelstellingen beogen we met dit pakket?

- Leerlingen kunnen illustreren dat identiteit meervoudig is en dat het frustrerend/pijnlijk is als mensen je beperken tot één aspect van je identiteit en zo in een hokje plaatsen (wat tot uitsluiting leidt).
- Ze kunnen de begrippen 'vooroordelen' en 'discriminatie' uitleggen en het verband ertussen toelichten. Ze beseffen dat iedereen vooroordelen heeft, bewust of onbewust, en dat ook onbewuste vooroordelen schadelijk kunnen zijn.
- Ze kunnen het begrip 'racisme' toelichten. Ze beseffen dat racisme al dan niet slecht bedoeld is en zich afspeelt op individueel en op maatschappelijk niveau.

- Ze kunnen verschillende reacties afwegen om respectvol en verbindend te reageren in situaties van oneerlijke behandeling en racisme.
- Ze kunnen analyseren in welke mate diverse groepen in de samenleving gerepresenteerd zijn in de media. Ze kunnen de oorzaken en gevolgen hiervan benoemen.
- Ze kunnen op een respectvolle en constructieve manier met elkaar in gesprek gaan.
- Ze ontwikkelen een open en positieve houding naar verschil toe.
- Ze kunnen zich inleven in anderen.

Het lespakket sluit aan bij verschillende **leerplandoelen** van de vakken burgerschap, mens & samenleving, humane wetenschappen, zedenleer, godsdienst... In fiche 4 vind je een gedetailleerd overzicht van de **leerplandoelen** (van het katholiek en GO!-onderwijs) waar je met dit lespakket aan kan werken.

Tips bij het aanbrengen van deze thema's

Vooroordelen, discriminatie en racisme zijn gevoelige onderwerpen. Voor sommige leerlingen zullen deze thema's des te meer emotioneel geladen zijn, bijvoorbeeld omwille van pijnlijke persoonlijke ervaringen. Daarom staan we in dit onderdeel stil bij een aantal belangrijke handvatten om een veilig(er) klasklimaat rond deze thema's te creëren.

1. Hoe creëer je een *safe(r) space* om discriminatie en racisme bespreekbaar te maken?

Voor je aan de slag gaat, is het belangrijk om een aantal **basisafspraken/gespreksregels** op te stellen met je leerlingen. Vraag leerlingen zelf welke afspraken ze willen maken om comfortabel met elkaar in gesprek te kunnen gaan. Wat betekent een respectvol gesprek voor hen (bv. niet onderbreken, niet beledigen, ... enz.)? Hang de afspraken op een centrale en zichtbare plaats en bewaak het naleven ervan.

Je kan ook vertrekken vanuit onderstaande voorbeelddafspraken, en vragen aan de leerlingen of ze hiermee akkoord gaan, zaken willen toevoegen of aanpassen³:

- ◆ We gaan in gesprek. We zullen verschillende perspectieven horen, want iedereen is anders.
- ◆ We luisteren om te begrijpen wat anderen zien en waarom ze dat zo zien. Door problemen te bespreken, kunnen we eruit leren en samen groeien. Verbinding en groei zijn ons doel binnen deze lessenreeks.
- ◆ De thema's die we zullen bespreken, zijn moeilijk. Het kan pijnlijk worden. Je kan om een "time out" vragen wanneer nodig. We maken samen afspraken rond veiligheid en keuren die samen goed.
- ◆ Ergens niet over willen praten, is ok. Als een topic je stoort, mag je dat aangeven. Dan parkeren we dat topic even en komen we er later eventueel op terug.
- ◆ We spreken vanuit onszelf en op een respectvolle manier. Als je vanuit de "ik" spreekt, en niet vanuit de "jij", dan hoef je niemand te beschuldigen.
- ◆ Wat we zeggen blijft binnen deze groep. Roddelen breekt het vertrouwen en de veiligheid van de groep. Dan is er geen verbinding en geen mogelijkheid tot collectieve groei.

- ◆ We mogen altijd van mening veranderen.
- ◆ We mogen emoties laten zien als die er zijn.

Het aankaarten van deze gevoelige thema's creëert misschien eerst een gevoel van onveiligheid. Maar die onveiligheid is nodig om juist tot veiligheid en verbondenheid te komen en tot erkenning van diversiteit en het belang van inclusie. Wel is het belangrijk om voorzichtig te werk te gaan (zie verder) en leerlingen niet te ver uit hun comfortzone te duwen.⁴ Laat leerlingen ook steeds zelf kiezen wat ze wel en niet willen delen.

2. Extra aandacht besteden aan leerlingen die het mikpunt kunnen zijn van discriminatie: waarom is dit belangrijk?

Voor sommige leerlingen is discriminatie of racisme niet zomaar een topic, maar een probleem dat hun leven en dat van hun ouders, vrienden, familie... negatief beïnvloedt (denk aan kansen op de arbeidsmarkt en huisvestingsmarkt met armoede als gevolg, negatieve beeldvorming en *self-fulfilling prophecy*, ongelijkheden en segregatie binnen het onderwijs, spanningen binnen vriendengroepen...). Het is iets wat ze tegenkomen in de maatschappij, op school, op (sociale) media... maar dat ook hun zelfbeeld beïnvloedt (geïnternaliseerd racisme). Deze chronische stress, in combinatie met andere triggers, zorgt ervoor dat deze leerlingen zich vaak minder snel veilig voelen.

Als je discriminatie en racisme als topic aanhaalt, worden deze leerlingen geïsoleerd en mogelijk opnieuw gekwetst. Uiteraard werk je rond deze thema's met de bedoeling om je leerlingen te versterken, en om leerlingen die zich in een meer geprivilegieerde positie bevinden eveneens te versterken en te sensibiliseren. Maar veiligheid is een absolute must.

Waar let je best op?

- ◆ Wees realistisch: Is er **racisme aanwezig** in jouw klasgroep? Zoek dit op voorhand uit. Bedenk hoe je leerlingen die mogelijk al te maken kregen met discriminerende of racistische opmerkingen, best hiertegen kan beschermen, zonder de authenticiteit van het gesprek/de klasdynamiek aan te tasten.
- ◆ **Reageer altijd** op racistische of kwetsende uitspraken in de klas. Als je deze laat passeren, breng je de veiligheid van de groep in gevaar. Het is dus belangrijk om grenzen te stellen. Hoe kan je dit doen?
  - ◆ Je kan begrenzen en tegelijk laten merken dat je de leerling nog steeds wil betrekken in het gesprek. Anders riskeer je dat de leerling zich terugtrekt uit het debat of steeds extremere standpunten gaan

³ Zie ook [veiligheidsafspraken Safe Harbour](https://sankaa.be/wp-content/uploads/2023/05/Afspraken-Safe-Space.pdf). <https://sankaa.be/wp-content/uploads/2023/05/Afspraken-Safe-Space.pdf>

⁴ Zie het model van de comfort — stretch- en stress zone. <https://trainingslab.nl/comfort-stretch-stress-zone/>

uiten om “zich te laten gelden”. Geef bijvoorbeeld volgende boodschap: “Wat je zegt, komt heel hard binnen en is mogelijks kwetsend voor klasgenoten. Ik ben geïnteresseerd in wat je wil zeggen, maar kan je je mening op een andere manier formuleren?”

- ♦ Je kan tijd winnen door aan te geven dat je de uitspraak ongepast vindt en het er later graag nog over wil hebben.
- ♦ Je kan de leerling de klas uitsturen, als signaal, of om deze leerling/de klas de tijd te geven om tot rust te komen. Kader goed waarom je dit doet. Let op: doe je dit vooral vanuit een bestraffend oogpunt, dan riskeer je de emoties te versterken bij deze leerling en eventuele ‘medestanders’.
- ♦ Meer tips vind je op de website www.reactforacism.be en in [dit artikel](#)⁵ van Klasse.
- ♦ In [dit artikel](#) van BBC vind je enkele aan racisme gerelateerde mythen en hoe je erop kan reageren.⁶
- ♦ Creëer voldoende spreekkansen voor leerlingen, maar laat ook steeds **ademruimte** en voorzie een ‘escape-plan’ om de conversatie even te parkeren en op een later tijdstip voort te zetten. Wat als iemand zich onveilig voelt of gekwetst wordt? Wat kan die persoon doen? Leg je strategie voor aan de klas. Zorg dat dit kader eerst door de klas wordt goedgekeurd alvorens je aan je les begint.
- ♦ Als je over racisme praat, moet je keuzes maken m.b.t. wie het narratief bepaalt. Versterk leerlingen die hier al mee te maken kregen. Praat niet ‘over’ hen, maar laat hen zelf aan het woord. Het gaat namelijk over hun kwetsuren en hun verwerkingsproces. Let op: laat leerlingen in alle vrijheid beslissen of ze iets willen delen en zet hen zeker niet ongevroegd in de spotlights.

Omdat sommige oefeningen meer gevoelig kunnen zijn dan andere, duiden we in dit lespakket per oefening een **risicograad** aan: hoe waarschijnlijk is het dat deze oefening bij (een deel van) je leerlingen negatieve emoties oproept of een onveilige sfeer creëert, bijvoorbeeld door het aanduiden van een machtsbalans in de samenleving? Als je denkt dat een oefening gevoelig kan liggen, is het belangrijk om nog meer dan anders aandacht te hebben voor het maken van afspraken om een veilig(er) klasklimaat te garanderen. Ook **nazorg** is dan belangrijk. Toets af bij leerlingen hoe ze een oefening ervaren hebben en wat ze eventueel nodig hebben om terug tot rust te komen/niet met een slecht gevoel achter te blijven.

3. Onderzoek jouw positie als leraar ten aanzien van de thematiek

Voor je start, kan je best even nagaan hoe je je verhoudt tot het thema. Stel jezelf de volgende vragen:

- ♦ Wat is mijn **eigen maatschappelijke positie** (tip: maak voor jezelf de [Power Flower](#)⁷)? Word ik zelf, of iemand in mijn dichte omgeving, geconfronteerd met terugkomende vooroordelen, discriminatie of racisme? Of krijg ik hier zelden tot nooit mee te maken?
- ♦ Voel ik me **comfortabel** om over deze thema’s te spreken of ga ik ze liever uit de weg? Ben ik bereid om op een open manier het gesprek rond discriminatie en racisme aan te gaan en om leerlingen die hiermee in aanraking komen (bijvoorbeeld omwille van hun afkomst, religie, huidskleur) een volwaardige stem te geven?

Hou rekening met volgende tips:

- ♦ Luister écht naar wat leerlingen die het mikpunt van discriminatie of racisme zijn, vertellen en neem hun getuigenissen serieus. Ga bijvoorbeeld **niet minimaliseren**. Stel je bescheiden op als het gaat over oplossingen voor deze complexe problematiek.
- ♦ Wees waakzaam voor “white fragility”. Dit concept beschrijft de (vermijdende) reacties en **gevoeligheden** die sommige witte/Westerse mensen ervaren wanneer het gaat over racisme of privilege. Ze vermijden bijvoorbeeld de discussie, minimaliseren de impact van racisme of voelen zich persoonlijk aangevallen. Wees je bewust dat deze gevoelens ook bij jou en bij leerlingen kunnen spelen.

⁵ Klasse, 2022. Zo reageer je op externe uitspraken in de klas. <https://www.klasse.be/531822/klas-dialogoog-discussie-polarisering/>

⁶ BBC, 2020. How to argue with a racist. <https://www.bbc.com/news/science-environment-51914782>

⁷ Uit De Marge vzw. Power Flower. <https://www.uitdemarge.be/power-flower/>

Begrippenlijst

De begrippen die de leerlingen zullen verkennen via dit lespakket, zijn gemarkeerd met een sterretje *. De andere begrippen zijn achtergrondinformatie voor jou als leerkracht.

Meervoudige identiteit*

- ♦ Ieders identiteit bestaat uit verschillende stukjes of deelidentiteiten. Deze zijn niet altijd duidelijk afgeleid maar overlappen en beïnvloeden elkaar.
- ♦ Soms beperken mensen je tot één aspect van je identiteit en plaatsen je zo in een hokje (wat tot uitsluiting leidt). Dit kan frustrerend en pijnlijk zijn.

Diversiteit

- ♦ Diversiteit gaat over verscheidenheid: iedereen is anders. In de brede zin gaat het eigenlijk over alle soorten verschillen, zichtbaar en onzichtbaar (in kledij, in persoonlijkheid, interesses, overtuigingen enz.). Maar het gesprek over diversiteit focust vaak op de grote thema's, zoals verschillen in gender, seksuele voorkeur, afkomst en fysieke mogelijkheden.⁸

Superdiversiteit

- ♦ Superdiversiteit is een concept om de etnisch-culturele diversiteit van onze hedendaagse samenleving te omschrijven, waarbij enerzijds het aantal mensen met een migratieachtergrond toeneemt (vooral in grootsteden), maar deze groep zelf ook enorm divers geworden is (qua afkomst, taal, cultuur, geloof, opleidingsniveau, verblijfsstatus, enz.).⁹

Vooroordelen*

- ♦ Een vooroordeel is een gevormde mening, oordeel of gevoel. Vooroordelen zijn gebaseerd op weinig kennis en feiten, ze worden gevormd op basis van veronderstellingen.
- ♦ Vooroordelen zijn normaal en helpen ons om de wereld rondom ons te begrijpen.
- ♦ Maar: vooroordelen kunnen er onder meer voor zorgen dat we kansen tot ontmoeting missen, of dat we ons anders gedragen naar mensen uit andere groepen toe.

Discriminatie*

- ♦ Het ongelijk behandelen van mensen of groepen

(meestal minderheden) op basis van persoonlijke kenmerken zoals geslacht, genderidentiteit, afkomst, huidskleur, nationaliteit, geloof, leeftijd, seksuele geaardheid, taal, gezondheidstoestand, politieke overtuiging, ...

Norm*

- ♦ In onze samenleving geldt er voor verschillende identiteitsaspecten een bepaalde 'norm'. Voldoe je aan die norm, dan herken je jezelf makkelijk in de mensen die je in belangrijke functies of op televisie ziet.

Privilege (wit/Westers privilege)

- ♦ Privileges verwijzen naar bepaalde voordelen die sommigen onder ons van bij de geboorte meekrijgen en die een invloed hebben op de kansen die je krijgt. Je 'ziet' ze niet, waardoor je vaak ook niet beseft dat je ze hebt. Ze zijn verbonden aan de norm die in de samenleving heerst. Hoe meer je aan die norm beantwoordt, hoe groter de kans op een "kansrijk" leven. Het is niet nodig om je schuldig te voelen over deze privileges, maar het is wel belangrijk om af en toe stil te staan bij je eigen positie.¹⁰
- ♦ Ben je bijvoorbeeld een vrouw die recent naar België migreerde, weinig Nederlands spreekt, een andere huidskleur heeft en in eigen land weinig opleiding kon genieten, dan ervaar je wellicht minder kansen (op een job, woning, enz.) dan een wit, Nederlandstalig persoon die opgroeit in de middenklasse en een goede fysieke of mentale gezondheid heeft. Uit dit voorbeeld blijkt dus dat de samenloop van verschillende deelidentiteiten mee bepaalt welke uitsluiting je ervaart (cfr. [kruispuntdenken](#)¹¹).

Racisme*

- ♦ Mensen indelen in categorieën op basis van hun nationaliteit, afkomst, zogenaamd raciale fysieke kenmerken of geloofsovertuiging, en dit binnen een sociale machtsverhouding. Racisme kan al dan niet slecht bedoeld zijn en speelt zich af op individueel/interpersoonlijk en op maatschappelijk/institutioneel niveau.¹²

Interpersoonlijk (alledaags) racisme

- ♦ Interacties tussen individuen waarbij iemand oneerlijk behandeld wordt of haatdragende opmerkingen ontvangt vanwege diens huidskleur, afkomst of

⁸ Bron: Tumult: Wat is diversiteit? <https://www.watwat.be/identiteit/wat-diversiteit>

⁹ Bron: Diversiteitspraktijk.be: Wat is superdiversiteit? <https://www.diversiteitspraktijk.be/artikels/wat-is-superdiversiteit>

¹⁰ Diversiteitspraktijk.be: Hoe herken ik privileges? <https://www.diversiteitspraktijk.be/artikels/hoe-herken-ik-privileges>

¹¹ Uit de Marge vzw. Kruispuntdenken <https://www.uitdemarge.be/kruispuntdenken/>

¹² Deze definitie halen we uit het boek van Naima Charkaoui, Racisme: over wonen en veerkracht (2022), pg. 56.

nationaliteit. Dit komt vaak voort uit vooroordelen van een als superieur beschouwde groep ten opzichte van een als inferieur beschouwde groep.

Maatschappelijk (institutioneel) racisme

- ◆ Situeert zich op niveau van de maatschappij en de instellingen. Het is moeilijker om er de vinger op te leggen, maar toont zich in de gevolgen ervan, zoals discriminatie of sterk gelaagde ongelijkheden (bijvoorbeeld volgens herkomst).¹³ Je vindt dit institutioneel racisme onder meer op de huizenmarkt, in onze taal, op de arbeidsmarkt...

Micro-kwetsingen

- ◆ Kleine, alledaagse ervaringen die kwetsend zijn — ook al waren ze misschien niet zo bedoeld — bijvoorbeeld omdat ze je laten voelen dat je ‘anders’ bent en niet écht tot de samenleving behoort.

Xenofobie*

- ◆ Een specifieke vorm van racisme: vijandigheids tegenover, of minachting of haat voor wat ‘vreemd’ is, voor ‘buitenlanders’, vooral wanneer het gaat om vluchtelingen, asielzoekers en migranten.¹⁴

Meer lezen?

Amnesty International (zonder datum). Racisme. <https://www.amnesty-international.be/sites/default/files/bijlagen/racisme.pdf>

Anne Frank Stichting (zonder datum). Vooroordelen en stereotypen, hoe ga jij daar mee om? <https://www.annefrank.org/nl/themas/vooroordelen-en-stereotypen/>

Atlas (2020). Racisme (her)kennen. <https://www.atlas-antwerpen.be/nl/magazine/racisme-herkennen>

Avansa Oost-Brabant, ORBIT vzw en Mwinda Kitoko (zonder datum). Podcast React to Racisme. <https://www.reactto-racism.be/podcast.html>

Avansa Oost-Brabant, ORBIT vzw en Mwinda Kitoko (zonder datum). React to Racism: Persoonlijke verhalen, strategieën. <https://www.reacttoracism.be/persoonlijke-verhalen>

Diversiteitspraktijk.be (zonder datum). Hoe herken ik privileges? <https://www.diversiteitspraktijk.be/artikels/hoe-herken-ik-privileges>

Klasse (2019). Racisme op school: zie jij meer dan het topje van de ijsberg? Een gesprek met Naima Charkaoui. <https://www.klasse.be/192667/racisme-op-school/>

Naima Charkaoui (2022). Racisme: over wonden en veerkracht. Berchem: uitgeverij EPO.

NPO (zonder datum). Waarom zijn rolmodellen nodig? <https://npokennis.nl/story/360/waarom-zijn-rolmodellen-nodig>

Sankaa (2022). Racisme Onttrafeld. Een inblik in hoe personen met Afrikaanse roots in België zich anders behandeld of uitgesloten voelen. <https://sankaa.be/projecten/racisme-onttrafeld-eindrapport/>

Sankaa (2023). Afspraken Safe Space. <https://sankaa.be/wp-content/uploads/2023/05/Afspraken-Safe-Space.pdf>

Taspinar, B. (2021). ‘Strijden tegen racisme is een taak van iedereen’. <https://www.mo.be/interview/racisme-laat-bij-elk-slachtoffer-een-wonde-achter>

Unia (zonder datum). Racisme begrijpen. <https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/racisme/racisme-begrijpen>

WatWat (zonder datum). Racisme. <https://www.watwat.be/racisme>

WatWat (zonder datum). Identiteit. <https://www.watwat.be/identiteit>

Video's:

2Doc — Karin Junger (2017). Ik alleen in de klas. <https://www.2doc.nl/documentaires/2017/05/ik-alleen-in-de-klas.html>

Chimamanda Ngozi Adichie (2020). The danger of a single story. <https://rosavzw.be/nl/actualiteit/chimamanda-ngozi-adichie-the-danger-of-a-single-story>

Sunny Bergman (2016). Fragment uit “Zwart als roet”. <https://www.youtube.com/watch?v=US72fN4NO5A>

Universiteit van Nederland (2023). Weer een gay op tv? <https://www.youtube.com/watch?v=QFm7zCFvOAw>

VRT (2023). De wonderjaren: Maken kleuters een onderscheid in huidskleur. https://www.youtube.com/watch?v=_Qp7hrCJgAo

¹³⁻¹⁴ Unia (2024): [Racisme begrijpen](#).

Wat denk jij over dit lespakket?

[Google Forms](#)

Lesmateriaal Building Bridges

Digitaal beschikbaar op: www.caritasinternational.be/educatie

Contact: educ@caritasint.be

Uitgebracht in 2024

Grafische vormgeving: Anne Van Hootegem

Bijzondere dank gaat uit naar Camille Lofongo voor de schitterende ideeën en kritische lezing van het dossier. Bedankt ook aan leraren Kwinten, Natalie en Leen om (samen met ons) het lespakket in de klas uit te testen. Jullie feedback en de feedback van jullie leerlingen was van grote waarde voor de realisatie van dit lespakket.

Gerealiseerd door Caritas International België en Sankaa vzw, met de steun van de Directie-Generaal Ontwikkelingsamenwerking, 2024.

